

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 3 czerwca 2022 r.

Pozycja 107

POSTANOWIENIE

z dnia 13 października 2021 r.

Sygn. akt Ts 113/21

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Jakub Stelina,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej M.J. w sprawie zgodności:

- 1) art. 242 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2011 r. Nr 21 poz. 112) art. 45 ust. 1, art. 45 ust. 1 w związku z art. 7, art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) art. 44 ust. 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 2072) w zakresie, w jakim „przyjmuje się, że stanowi on delegację do stosowania w toku wskazanego w nim postępowania przepisów Ustawy Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 43 poz. 296) oraz Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 167 poz. 1398)”, art. 45 ust. 1, art. 45 ust. 1 w związku z art. 7 oraz art. 79 ust. 1 w związku z art. 7 Konstytucji;
- 3) art. 117 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296) w zakresie, w jakim „przyjmuje się, że stanowi on delegację do stosowania w toku wskazanego w nim postępowania przepisów oraz Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 167 poz. 1398)”, z art. 45 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 w związku z art. 7 Konstytucji;
- 4) art. 398²³ § 3 zdanie pierwsze ustawy – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie „zwrotu «jako sąd drugiej instancji»”, z art. 45 ust. 1, art. 45 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 2, art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji;
- 5) ustawy – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie, w jakim „nie przewiduje ona możliwości wniesienia o wyłączenie Sędziego Sądu Najwyższego”, z art. 45 ust. 1 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 16 kwietnia 2021 r. (data nadania) M.J. (dalej: skarżący), reprezentowany przez pełnomocnika z wyboru, wystąpił z żądaniem przytoczonym na tle następującego stanu faktycznego.

Skarżący wniósł do Sądu Najwyższego protest przeciwko wyborom Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonym w 2020 r., w którym zażądał uznania ich nieważności. Jednocześnie wystąpił o wyłączenie od orzekania w sprawie wskazanych we wniosku sędziów Sądu Najwyższego.

Postanowieniem z 27 lipca 2020 r. (sygn. akt [...]) Sąd Najwyższy odrzucił wniosek o wyłączenie od orzekania w sprawie sędziów wskazanych w punkcie pierwszym sentencji tego orzeczenia, w pozostałym zakresie oddalił wniosek. Natomiast postanowieniem z 31 lipca 2020 r. (sygn. akt jw.) Sąd Najwyższy pozostawił protest bez dalszego biegu, uznawszy, że sformułowane w nim zarzuty nie spełniają ustawowych wymogów formalnych. Postanowienie Sądu Najwyższego zostało doręczone skarżącemu 26 października 2020 r.

W związku z powyższym orzeczeniem, 30 października 2020 r. (data nadania) skarżący wystąpił do Sądu Rejonowego w T. Wydział I Cywilny (dalej: Sąd Rejonowy) z wnioskiem o ustanowienie pełnomocnika z urzędu celem sporządzenia skargi konstytucyjnej. Postanowieniem z 23 listopada 2020 r. (sygn. akt [...]) referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym oddalił wniosek, uznawszy, że skarżący nie wykazał, by jego sytuacja materialna nie pozwalała mu na poniesienie całości kosztów wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym. Na postanowienie referendarza skarżący wniósł skargę. Sąd Rejonowy postanowieniem z 4 lutego 2021 r. (sygn. akt [...]) utrzymał w mocy zaskarżone rozstrzygnięcie referendarza. W jego uzasadnieniu wskazał m.in., że „zachował aktualność ugruntowany w judykaturze pogląd, że warunkiem uwzględnienia wniosku strony o ustanowienie pełnomocnika z urzędu jest wykazanie przez nią, że nie jest w stanie samodzielnie ponieść kosztów jego ustanowienia, a nie jest w tym zakresie wystarczające samo złożenie oświadczenia o braku takiej możliwości” (s. 3).

Powyższe orzeczenie, wskazane przez skarżącego jako ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, zostało mu doręczone 11 marca 2021 r.

Prezes Trybunału Konstytucyjnego zarządzeniem z 14 maja 2021 r. (doręczonym pełnomocnikowi skarżącego 25 maja 2021 r.), na podstawie art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK), wezwał skarżącego do doręczenia odpisów lub poświadczonych za zgodność z oryginałem wszystkich dołączonych do skargi załączników.

Skarżący przesłał dokumenty 31 maja 2021 r. (data nadania).

Sędzia Trybunału Konstytucyjnego zarządzeniem z 14 lipca 2021 r. (doręczonym pełnomocnikowi skarżącego 21 lipca 2021 r.), na podstawie art. 61 ust. 3 u.o.t.p.TK, wezwał skarżącego do usunięcia braków formalnych skargi przez: sprecyzowanie jej przedmiotu, tj. wyjaśnienie, czy skarżący kwestionuje art. 398²³ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.; dalej: k.p.c.) w całości (tj. § 1, 2 i 3), czy tylko § 3 zdanie pierwsze tego przepisu w zakresie zwrotu „jako sąd drugiej instancji”; wskazanie, które konstytucyjne wolności lub prawa skarżącego (wyrażone w przepisach Konstytucji przywołanych w skardze konstytucyjnej) zostały naruszone przez zakwestionowane w skardze przepisy, w sprawie, w której zostało wydane postanowienie Sądu Rejonowego z 4 lutego 2021 r. (sygn. akt [...]), czyli orzeczenie, wskazane przez skarżącego jako ostateczne, w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji; wskazanie, w jaki sposób zakwestionowane w skardze przepisy naruszają konstytucyjne wolności lub prawa skarżącego, a także uzasadnienie tych zarzutów; wyjaśnienie, czy załącznik do skargi konstytucyjnej zatytułowany „Uzasadnienie postanowienia z dnia 19 stycznia 2021 r.” (sygn. akt jw.) przynależy do

orzeczenia Sądu Rejonowego z 4 lutego 2021 r. (sygn. akt jw.); poinformowanie, w związku z treścią dołączonego do skargi konstytucyjnej pisma Sądu Rejonowego z 24 marca 2021 r. zatytułowanego „Doręczenie odpisu postanowienia” (sygn. akt jw.), czy skarżący wniósł zażalenie na rozstrzygnięcie tego sądu z 4 lutego 2021 r.; poinformowanie, czy od postanowienia Sądu Rejonowego z 4 lutego 2021 r. (sygn. akt jw.) został wniesiony nadzwyczajny środek zaskarżenia; doręczenie poświadczonej przez pełnomocnika skarżącego kopii pełnomocnictwa z 31 marca 2021 r.

Skarżący ustosunkował się do zarządzenia w piśmie procesowym z 23 lipca 2021 r. (data nadania).

Zakwestionowanym w skardze przepisom skarżący zarzucił naruszenie prawa do rzetelnej procedury sądowej. Jego zdaniem art. 242 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21 poz. 112) narusza to prawo, ponieważ nie wskazuje „żadnej formy procedury rozpoznania skarg wyborczych (nawet stosowanej odpowiednio)”. Przepisy k.p.c. – jego zdaniem – nie przewidują natomiast „możliwości złożenia i rozpoznania wniosku o wyłączenie sędziego Sądu Najwyższego”. Stwierdza, że z kolei poddane kontroli Trybunału art. 44 ust. 2 u.o.t.p.TK i art. 117 § 2 k.p.c. (w skardze błędnie oznaczony jako art. 117 ust. 2) naruszają standardy konstytucyjne przez to, że nie zawierają odesłania do przepisów, na podstawie których sąd rozpoznaje wniosek o ustanowienie pomocy prawnej z urzędu do sporządzenia skargi konstytucyjnej. Natomiast zaskarżony art. 398²³ k.p.c. pozbawił go prawa do rozpoznania wniosku przez sąd II instancji.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje.

1. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym. Służy ono wyeliminowaniu – już w początkowej fazie postępowania – spraw, które nie mogą być przedmiotem merytorycznego rozstrzygania. Trybunał wydaje postanowienie o odmowie nadania skardze dalszego biegu, gdy nie spełnia ona określonych przez prawo wymagań, lub gdy braki formalne nie zostały usunięte w ustawowym terminie.

2. Dopuszczalność merytorycznego rozpoznania skargi jest uzależniona od spełnienia przesłanek wynikających z art. 79 ust. 1 Konstytucji, który stanowi: „Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo na zasadach określonych w ustawie wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji”. Przesłanki wynikające z tej normy konstytucyjnej zostały doprecyzowane w art. 77 ust. 1 i art. 53 u.o.t.p.TK.

3. Zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK skarga konstytucyjna powinna zawierać określenie kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją.

Skarżący zakwestionował art. 242 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (obecnie: Dz. U. z 2020 r. poz. 1319; dalej: u.k.w.). Naruszenie swych praw łączy on z prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego w T. Wydział I Cywilny (dalej: Sąd Rejonowy) z 4 lutego 2021 r. (sygn. akt [...]), które zakończyło postępowanie zainicjowane jego wnioskiem o ustanowienie pełnomocnika z urzędu do sporządzenia skargi konstytucyjnej.

Poddany kontroli Trybunału art. 242 § 1 u.k.w. nie był więc podstawą prawną tego orzeczenia. Na jego podstawie nie zostało wydane także żadne z pozostałych orzeczeń dołączonych do skargi konstytucyjnej. Stanowi on bowiem o rozpoznaniu protestu przeciwko ważności wyborów do Sejmu i Senatu, natomiast skarżący występował o uznanie nieważności wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Jego sytuację kształtował zatem art. 323 § 1 u.k.w.

Skarżący poddał kontroli Trybunału ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (obecnie: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.; dalej: k.p.c.) „w całości” w zakresie, w jakim „nie przewiduje ona możliwości wniesienia o wyłączenie Sędziego Sądu Najwyższego”. Odnośnie do powyższego zarzutu Trybunał zauważa, że w sprawie zakończonym postanowieniem, w związku z którym skarżący wniósł skargę do Trybunału, Sąd Rejonowy nie rozpatrywał wniosku o wyłączenie sędziego. Kwestia ta była przedmiotem postępowania zakończonego postanowieniem Sądu Najwyższego z 27 lipca 2020 r. Przepisy k.p.c., w zakresie wskazanym w skardze, nie były więc podstawą orzeczenia, które skarżący wskazał jako ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. Trybunał zauważa także, że Sąd Najwyższy „oddalił wniosek o wyłączenie sędziów Sądu Najwyższego w pozostałym zakresie” (pkt 2 postanowienia), a więc rozpoznał go merytorycznie. Sformułowany w skardze konstytucyjnej zarzut, jakoby przepisy k.p.c. nie przewidywały „możliwości złożenia i rozpoznania wniosku” jest zatem oczywiście bezzasadny.

Mając powyższe na względzie Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że w zakresie, w jakim skarżący żąda stwierdzenia niekonstytucyjności art. 242 § 1 k.w. oraz przepisów k.p.c. („w całości”), skarga konstytucyjna nie spełnia podstawowego warunku określonego w art. 79 ust. 1 Konstytucji, a doprecyzowanego w art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK, część zaś sformułowanych w niej zarzutów cechuje oczywista bezzasadność.

4. Stosownie do art. 53 ust. 1 pkt 2 i 3 u.o.t.p.TK w skardze należy wskazać, która konstytucyjna wolność lub konstytucyjne prawo skarżącego zostało naruszone oraz określić sposób tego naruszenia. Oznacza to, że skarżący powinien także uzasadnić zarzut niezgodności kwestionowanego przepisu ze wskazaną konstytucyjną wolnością lub prawem, a także powołać argumenty lub dowody na jego poparcie.

Skarżący twierdzi, że art. 44 ust. 2 u.o.t.p.TK i art. 117 § 2 k.p.c. naruszają prawo do rzetelnie ukształtowanej procedury, ponieważ nie zawierają odesłania do przepisów, na podstawie których sąd rozpoznaje wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

Trybunał zwraca uwagę, że art. 44 ust. 2 u.o.t.p.TK został zamieszczony w Dziale II u.o.t.p.TK zatytułowanym: „Postępowanie przed Trybunałem” i Rozdziale 4 noszącym tytuł: „Uczestnicy Postępowania”. Wystąpienie z wnioskiem do sądu rejonowego o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu jest więc *sensu largo* – z woli ustawodawcy – czynnością procesową dokonywaną w postępowaniu przed Trybunałem. Do rozpoznania wniosku odpowiednie zastosowanie – na podstawie art. 36 u.o.t.p.TK – znajdują tym samym przepisy k.p.c. W wyroku z 20 listopada 2019 r. (sygn. SK 6/18, OTK ZU A/2019, poz. 62) Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że: „Procedura wyznaczania pełnomocnika z urzędu była w ustawach trybunalskich zawsze uregulowana tylko szczątkowo – wskazywała wyłącznie właściwość instancyjną i miejscową sądu, do którego należało wnieść wniosek (zawsze był to sąd rejonowy miejsca zamieszkania skarżącego – por. obecnie art. 44 ust. 2 [u.o.t.p.TK]; w wypadku osób prawnych – które także mogą składać skargi konstytucyjne – siedziba). W pozostałym zakresie zastosowanie miały przepisy procedury cywilnej (por. art. 36 [u.o.t.p.TK])”.

Odnośnie do zarzutu sformułowanego pod adresem art. 117 § 2 k.p.c. Trybunał stwierdza, że nie został on poparty żadnymi dowodami ani argumentami. Należy więc wyjaśnić, że wniosek o przyznanie pełnomocnika w celu złożenia skargi konstytucyjnej wnosi się na piśmie do sądu rejonowego miejsca zamieszkania skarżącego. Stosownie do art. 117¹ § 1 zdanie drugie k.p.c. oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 kwietnia 2010 r.

w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 574), osoby fizyczne dołączają do wniosku oświadczenie według wzoru ustalonego przez Ministra Sprawiedliwości, w którym muszą m.in. wpisać informacje dotyczące posiadanych nieruchomości, oszczędności, wierzytelności, pojazdów, dochodów wnioskodawcy i osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym oraz zobowiązań i stałych wydatków. Z oświadczenia wnioskodawcy musi wynikać, że nie jest on w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Oświadczenie to powinno więc rzetelnie i wyczerpująco obrazować sytuację majątkową takiej osoby. Adwokat lub radca prawny z urzędu mogą być ustanowieni tylko dla tej osoby, która nie jest w stanie ponieść kosztów ich wynagrodzenia, a nie osoby, która tylko złożyła oświadczenie w tej kwestii. Potwierdza to art. 119¹ k.p.c., który umożliwia sądowi prowadzenie dochodzenia w celu zweryfikowania złożonego oświadczenia (por. postanowienie TK z 16 maja 2017 r., sygn. Ts 243/16, OTK ZU B/2017, poz. 235).

W tej sytuacji należy zauważyć, że sformułowany w skardze zarzut „zwyczajowego” stosowania przepisów ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 755, ze zm.) „w zakresie czynności” wskazanych w art. 117 § 2 k.p.c., abstrahuje od obowiązującego stanu prawnego.

Mając powyższe na względzie Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że w zakresie, w jakim skarżący żąda stwierdzenia niekonstytucyjności art. 44 ust. 2 u.o.t.p.TK i art. 117 § 2 k.p.c., skarga konstytucyjna nie spełnia przesłanki określonej w art. 53 ust. 1 pkt 2 i 3 u.o.t.p.TK.

5. Skarga konstytucyjna w zakresie, w jakim skarżący kwestionuje konstytucyjność 398²³ § 3 k.p.c., jest natomiast oczywiście bezzasadna.

Należy zauważyć, że w sprawie o sygnaturze SK 6/18 Trybunał Konstytucyjny, rozpoznawszy pięć skarg konstytucyjnych skarżącego, orzekł m.in., że art. 398²³ § 2 zdanie drugie k.p.c., w brzmieniu obowiązującym do 6 listopada 2019 r., jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji w zakresie, w jakim wskazuje, że sąd rozpoznający skargę na postanowienie referendarza sądowego o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym działa jako sąd drugiej instancji.

W tej sprawie Trybunał zauważył m.in., że zarzuty skarżącego opierają się na fałszywych założeniach, iż sprawy o przyznanie pomocy prawnej z urzędu w celu złożenia skargi konstytucyjnej muszą być rozpoznawane „od początku do końca” przez sądy, a jedynym dopuszczalnym modelem środka zaskarżenia jest dewolutywne zażalenie.

W zakresie przywołanego jako wzorzec kontroli art. 176 ust. 1 Konstytucji Trybunał umorzył postępowanie, stwierdziwszy, że nie ma podstaw do akceptacji samodzielności tego postanowienia jako wzorca kontroli. Jak podkreślił, dotyczy on bowiem zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego i ma zastosowanie tylko do spraw przekazanych w całości do wyłącznej właściwości sądów, a nie postępowań mieszanych, w których pierwszą instancją jest organ pozasądowy (referendarz sądowy), a na dodatek o charakterze wypadkowym. Zdaniem Trybunału art. 176 ust. 1 Konstytucji jest w tego typu przypadkach wzorcem nieadekwatnym.

Zakwestionowany w analizowanej sprawie art. 398²³ § 3 k.p.c. zawiera, jak zauważa Trybunał, analogiczną regulację do § 2 tego przepisu w brzmieniu obowiązującym do 6 listopada 2019 r., zaś sformułowane w skardze zarzuty pokrywają się z tymi, które zostały już rozpoznane w sprawie o sygnaturze SK 6/18 (por. postanowienia TK z dnia 28 lipca 2020 r., sygn. Ts 10/20, OTK ZU B/2020, poz. 363 oraz z 29 stycznia 2021 r., sygn. Ts 74/20, OTK ZU nr B/2021, poz. 97).

6. Trybunał stwierdza także, że skarżący nie wykonał pkt 6 zarządzenia sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Wskazane okoliczności są – zgodnie z art. 61 ust. 4 u.o.t.p.TK – podstawami odmowy nadania rozpatrywanej skardze konstytucyjnej dalszego biegu.

W tym stanie rzeczy Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 u.o.t.p.TK skarżącemu przysługuje prawo wniesienia zażalenia na powyższe postanowienie w terminie 7 dni od daty jego doręczenia.